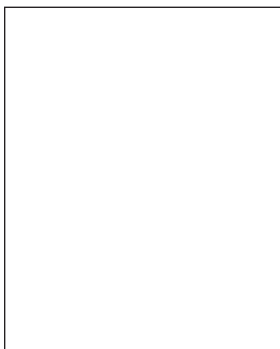

Kriminalitet och försäkring ur finländsk synvinkel

av **Veli Matti Ojala**, skadeförsäkringsdirektör vid Finska Försäkringsbolagens Centralförbund

Artikeln bygger på författarens opponentinlägg med anledning av Leif Björklunds rapport "Kriminalitet och försäkring" som presenterades vid försäkringskongressen i Köpenhamn i augusti 1996.

Veli Matti Ojala

I Finland registreras skadegörelse och stöld i försäkringsbolagens statistik inom samma kategori och kan sålunda inte särskiljas. Åtminstone i Finland skedde inom olika brottskategorier en klar nivåförändring kring slutet av 1980-talet. Förändringen var mycket snabb, även om en påtaglig utjämning, och för vissa typer del till och med en lätt tillbakagång har kunnat konstateras. Bilstölderna är åter på väg upp och en viktig orsak till detta är mobiltelefonstölderna, som under den senaste tiden har ökat dramatiskt. Man kan med allt skäl fråga sig, om den nuvarande kriminalitetsnivån skall godkännas och om vi skall nöja oss med att trenden planat ut eller något sjunkit, eller om vi borde eftersträva den nivå som rådde för några år sedan. Summan för ersättning av egendomsskador

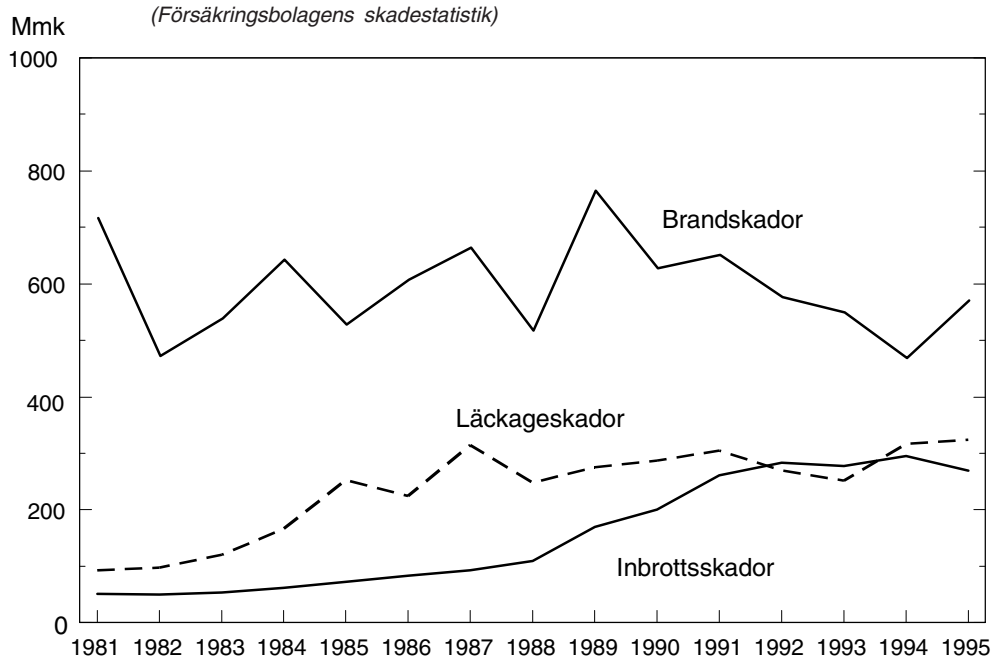
har stigit i samma proportion från 50 miljoner mark per år till 300 miljoner mark per år. Bilstölder förorsakar årligen en skadekostnad på ca 200 miljoner mark. Antalet bilar som försvunnit har kontinuerligt stigit under de senaste åren. Inbrott och bilstölder utgör tillsammans en lika stor skadekostnad som brandskador (se Figur 1 nästa sida).

Här bör man också notera, att försäkringsbranschen satsar mycket mera resurser på brandskydd än på inbrottsskydd.

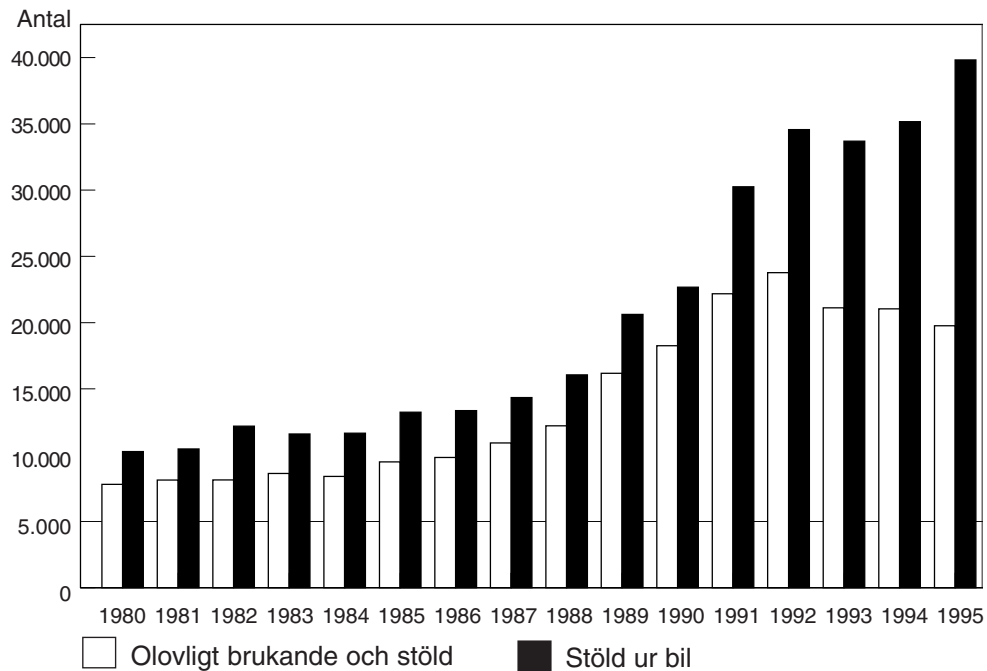
Hot mot försäkring

Det är uppenbart att öst innebär ett avsevärt hot vid kriminalitetsbekämpningen, genom att det finns en obegränsad efterfrågan på bruksvaror. Men i Finland är det mindre än

Figur 1. Brand-, inbrotts- och läckageskador i Finland 1981-1995

Figur 2. Bilstölder som kommit till polisens kännedom 1980-1995 (Polisens skadestatistik)

2 procent av alla utredda brott som har begåtts av utlänningar. En stor del av gärningsmännen kommer från Ryssland och Estland. Hotet från öst är i ljuset av dessa siffror överdrivet. Men statistiken berättar inte hela sanningen. Det kan konstateras att av de i Finland boende marockanerna är över en tredjedel antecknade i polisens register för brott som de begått.

Brottsbekämpningssamarbetet med de nya länderna i östblocket är besvärligt genom att organisationerna och situationerna förändras. Man har hela tiden att göra med nya kontaktpersoner. Den finländska centralkriminalpolisen har egna poliskontaktpersoner i Tallinn, St. Petersburg, Moskva och Petroskoi med uppgift att skapa kontakter, kartlägga det lokala läget och bl.a. utreda visumfrågor. Det har visat sig vara ett fungerande system; polisens kontaktpersoner står också till försäkringsbranschens förfogande. Försäkringsbranschen har i Finland haft ett nära samarbete med polisen redan i 30 års tid. Förra våren inledde vi samarbete med den estniska polisen och försäkringsbranschen i form av ett gemensamt seminarium. Avsikten är att fortsätta och intensivifiera detta samarbete.

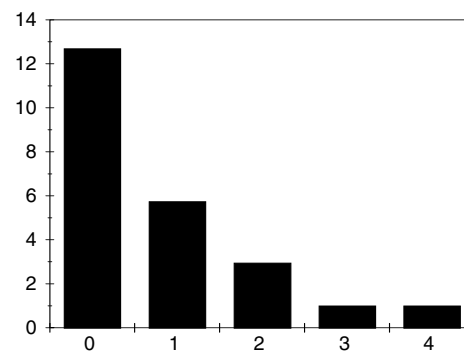
Också i Finland har den procentuella andelen utredda brott fortlöpande sjunkit. Utredningsprocenten ifråga om egendomsbrott torde dock vara klart högre än i Sverige. I Finland har man också fattat beslut om organiseringen av polisens verksamhet och nyckelordet i detta avseende är lokalpolis- eller närpolisverksamhet. I vårt land finns det också planer på att till stor del utlokalisera Centralkriminalpolisen till de olika länen. Försäkringsbranschen anser att detta skulle vara olyckligt och motsätter sig med all kraft en dylik utveckling.

Exempel på åtgärder från försäkringsbranschen

Kraven inom brandskyddet kommer i huvud-

sak via lagstiftningen medan brottsbekämpningsinsatserna görs på frivillig väg. När det gäller brottsbekämpning är försäkringsbranschen den enda instans som uppställer normer och krav. De här kraven är dock sällan någonting annat än "en omsorgsfull persons sätt att se efter det som han eller hon äger". Undersökningar har visat att en förbättring av säkerheten avsevärt minskar riskerna.

Figur 3. Percentage of burglary in houses in relation to the number of preventive measures 1995 (n=75560)
(Hans Willemse, Nederland, seminarföredrag Sundvollen 9-10.5.1996)*

Measures: Lights on when out, Extra locks on doors and windows, Extra outside lightning, Burglar alarm.

Liberala allriskförsäkringar ger mycket ringa möjligheter till skadeförebyggande åtgärder. Ännu måste tilläggas, att försäkringsbranschens statistik ger just inget underlag för att rikta skadeförebyggande resurser rätt.

Att informera den stora allmänheten om hur riskerna förändras och utvecklas torde också vara en uppgift för försäkringsbranschens skadeskydd, i samarbete med olika myndigheter. Också i Finland är det vanligt med regelbundna kampanjer i olika säkerhetsfrågor. Dessutom har vi hållit fast vid att polisanmälan måste göras innan skadan regleras!

I början av 1990-talet försvann en stor

mängd hyrda bilar i Finland, en del också över gränsen till Ryssland. Försäkringsbranschen ställde specialkrav på biluthyrningsfirmorna för att försäkringarna skulle vara i kraft, bl.a. att bilarna skulle vara skyddsmärkta, att de skulle vara försedda med körhinderutrustning (immobilizer) och att de inte fick föras ut ur landet. Dessutom ställdes det krav på att den som ville hyra en bil måste kunna bevisa sin identitet och att betalningen helst skulle ske med kreditkort. Dessa åtgärder ledde till att problemen nästan helt och hållet försvann.

På försäkringsbranschens påtryckning åstadkom polisen och tullen samt gränsbevakningen ett infosystem, där bilens identitetsuppgifter meddelas alla gränsstationer samtidigt som stöldanmälan gjorts.

Bolagen har vidare infört olika begränsningar i försäkringsskyddet när en bil körs in i det forna Sovjet. Det är vanligt med höjd självrisk och speciella skyddsföreskrifter vad gäller förvaringen av bilen. Vissa bolag beviljar överhuvudtaget inte stöldförsäkringar som skulle gälla i Ryssland, de baltiska länderna eller Polen.

Lagstiftningen har en stor inverkan på hur branschens skadeskydd lyckas och på skadeutvecklingen. I Finland är det inga problem med att återbörda stöldgods till den rätta ägaren. Men ändringen av strafflagen i början av 1990-talet på så sätt att olovligt bruk av fordon och bilstöld var olika saker förorsakade en enorm ökning av antalet fall av olovligt bruk. För försäkringsbolagen är de här två brottstyperna mer eller mindre likvärdiga om man utgår från skadekostnaden.

Brott mot försäkringsbolagen

Också i Finland har man undersökt omfattningen av den kriminalitet som riktar sig mot försäkringsbolagen, med andra ord försäkringsbedrägerier. Den senast gjorda under-

sökningen visar att bakom ca 8 procent av de utbetalda ersättningarna ligger försäkringsbedrägerier. Likaså framkom det i undersökningen, att försäkringsbolagens kunder godkänner och förutsätter att branschen gör insatser för att bekämpa bedrägerier. Största delen av bedrägerierna har att göra med att man överdriver skadans storlek, försöker slippa självriskan eller uppger obefintlig egen- dom i skadeanmälan. Undersökningen visar också klart, att försäkringsbedrägerierna allt oftare gäller olycksfalls- eller pensionsförsäkringar. De här grenarna har man åtminstone i Finland inte ännu undersökt ordentligt. Men man kan anta, att just i dessa grenar ökar bedrägerierna skadekostnaden kanske mera än inom sakförsäkringar.

I Finland har försäkringsbedrägerier undersökts flitigt på 1990-talet. I det första skedet kartlades problemets omfattning, i det andra skedet gjordes en större enkät bland allmänheten och nu pågår det tredje skedet, där man går igenom konkreta fall och på så sätt försöker klarlägga hur stora bedrägerierna är, hur de görs och vem som är den typiska "försäkringsbedragaren".

Försäkringsbranschen fick i Finland tillstånd att upprätta och upprätthålla ett gemensamt register över personer som dömts för försäkringsbedrägeri eller mot vilka kriminalanmälan gjorts. Tillståndet är än så länge temporärt. I Finland har man också diskuterat ett skaderegister av FOSS-registertyp, som åtminstone enligt vad jag kan se skulle vara ett effektivt sätt att avslöja försäkringsbedrägerier. Ett dylikt register skulle också ha en betydande preventiv verkan, även om det inte skulle vara möjligt att använda det vid valet av kunder.

Som jag tidigare nämnde har försäkringsbranschen ett mycket nära samarbete med myndigheterna, så också vid undersökning av försäkringsbedrägerier. Försäkringsbolagens inspektörer har inga svårigheter att få polisen att undersöka eventuella bedrägeri-

fall. Svårigheter förekommer då och då med åklagarmyndigheterna att få fallen upp i domstol. Därför gör bolagen ofta så, att de vägrar att betala ut ersättning och sedan väntar och ser, om kunden vill gå till domstol med ärendet. Erfarenheten har visat, att i civilmål är tröskeln för att leda i bevis klart lägre än i brottmål. I Finland finns det för närvarande vid bolagen 22 experter som specialiserat sig på försäkringskriminalitet, 16 personer som har erfarenhet av polisundersökning, 4 jurister och vid Centralförbundet och Trafikförsäkringscentralen 2 koordinatörer, av vilka den ena enbart koncentrerar sig på bilsektorn. Inspektörerna handlägger 100-200 fall om året.

Ett problem håller på att stiga fram i Finland, nämligen mäklarnas roll som förmedlare av försäkringar. Det är svårt för bolagen att utreda om en kund som kommer via en mäklare är "försäkringsfähiq" och det kan till och med gå så, att kriminell verksamhet försäkras.

Sammanfattningsvis ville jag säga, att bekämpning av kriminalitet är en väsentlig del av försäkringsbolagens skadeskyddsarbete och att dess betydelse fortlöpande ökar. Ett nära samarbete med myndigheterna och massmedierna är en förutsättning för att arbetet skall lyckas. Branschen borde i produktutvecklingen och produkternas innehåll beakta att försäkringsbedrägerier förekommer och också via produkterna underlätta arbetet

mot försäkringsbedrägerier. Liberala och "kundvänliga" villkor sänker försäkringskonsumentens tröskel för bedrägeri. Den grundläggande principen bör vara, att försäkringstagaren måste uppfylla vissa krav t.ex. vid skydd av egendom eller åtgärder mot skador.

Att följa med fenomen i samhället och att korrekt och i rätt tid kunna tolka dessa fenomen kommer att bli allt viktigare vid bekämpningen av kriminaliteten och i samarbetet mellan försäkringsbranschen och myndigheterna. Jag vill här nämna ett exempel på en händelsekedja som helt nyligen inträffat i Finland. Myndigheterna fick från olika håll, främst dock från de större städerna ta emot anmälningar om att dörrlås till pälsvaruaffärer hade saboterats med lim och att dessa affärers skyltfönster hade sprayats över med färg. Följande steg inom samma fenomen var att personer som bar päls blev attackerade på gatan och fick sina pälsar sönderskurna. Sedan var det en grupp unga aktivister som förorsakade stor förödelse på en pälsfarm genom att släppa ut moderdjuren ur burarna, med den påföljden att ungarna dog. Händelsekedjans sista fas var en anlagd brand på en foderfabrik som levererade djurfoder till pälsfarmarna. Fenomenet tog sin början med en från försäkringsbranschens synpunkt obetydlig händelse, där skadan var mindre än självriskan, och slutade med en skada på flera miljoner, som också drabbade försäkringsbolagen.